

ביאורים לפרקי אבות

פרק א'
משנה א'

א משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לזנשי בנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים: הונו מתונים בדיון, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סוג לתורה:

~ פירוש ר"ע מברטנורא ~

הן נוראותיה, שאלמלא כן היאך אמה כזו יכולה להתקדם בפני כמה אמות: הם אמרו שלשה דברים. הרבה דברים אמרו, אלא שלשה דברים הללו אמרו והן שיש בהם קיום התורה: הונו מתונים בדיון. שאם בא דין לפני פעם ושתים ושלש, לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו, אלא הונו מתונים, כלומר ממתנים קדם שתפסקו הדיון: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרוב גמליאל דאמר (ברכות כח) כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יבנס לבית המדרש, קא משמע לן שמלמדו תורה לכל אדם ואין צריך לבדק אחריו, ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקלקלים וסאני שומעניה. אי נמי אשמועינן (יבמות סב) שאם העמיד תלמידים בביתו יעמיד תלמידים בוקנותו, דכתיב (קהלת יא) בבקר זרע וזרע וזרע אל תחב דריו: ועשו סוג לתורה. גדר שלא יבא לגע באסור תורה, כגון שניות לעריות, ושבות לשבת. דכתיב (ויקרא יח) ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת:

משה קבל תורה מסיני. אמר אני, לפי שמסכת זו אינה מיסדת על פרוש מנחה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא בלה מוסרים ומדות, וחכמי אמות העולם גם כן חברו ספרים כמו שברו מלבם בדרך המוסר ביצר יתנהג האדם עם חברו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שברו המסכתא לא ברו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני: מסיני. ממי שנגלה בסיני: לזקנים. שהארכו ימים אחרי יהושע. ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים שהן עלי הבחן ושמואל הרמתי: לאנשי בנסת הגדולה. מאה ועשרים זקנים היו. ורבכל שיהיה רעליה מרדכי בלשון, שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכילם, חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וזכריהם, ונקראו בנסת הגדולה לפי שהחזירו העשרה לישנה (יומא טו) שמושה אמר (ברבים י) האל הגדול הגבור והנורא, באו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא, והם החזירים כבתחלה, לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן

~ עיקר תוספות יו"ט ~

שאף על פי שלא כל הפנסיה היו נביאים נמסרה להם התורה בלה כו'. אבל אחר כך שנתמעטו הדורות לא נמסרה בלה, אבל קבל כל אחד כפי כחו. ומכל מקום התורה שבידו קבלה היא איש מפי איש עד משה רבנו עליו השלום: והעמידו. אמרו לשון עמידה, לפי שממדות משה עד ימות רבן גמליאל היו לומדין בעמידה והרב יושב על הכסא. מדרש שמואל. ולי נראה לשון והעמידו להעמידם בהבנת אמתה של תורה ונעם שיהיו התלמידים הרבה, פי זהו עמידה וקיום, ושקר אין לו רגלים:

כשנגלה בסיני קבלה בכללותיה ופרטיה ודקדוקיה, ולא נתחפש לה לו הלכה, וכדאיתא בתורת פהנים שהביא רש"י בתחלת פרשת בהר סיני. והלוראה זו אמר מסיני, ולא דבר ריק הוא, שהרי זה אות על הדת, אחת היא לאמה, בנסת ישראל שקבלה, ברה היא לילולתה, התלמידים בנים הם לה, מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל קבל משה, שנאמר ועליהם ככל הדברים, וכדדרשינן במגלה כו'. ועין תוספות יום טוב: ומסרה כו'. מה שקבל מסר ליהושע. אבל במשה לא יוכל לומר שנמסרה לו, כי לא נמסר לו שער החמשים, כמבאר במסכת ראש השנה דף כ"א: ונביאים מסרוה כו'. כלומר

יחי אדוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד

רבי אומר . . .

ביאור מתורת כ"ק אדמו"ר מ"ך המשיח שי"ו

א) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרו לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים

חכמה". בכדי שהתורה תהי' קנינו העצמי של האדם (על דרך הקונה דבר בממונו), עליו להשקיע בה עמל ויגיעה".

נביאים – כשלומד אדם באופן של „לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא“, זקוק הוא לסייעתא דשמיא שיכוון לאמיתת ההלכה. ענין „סייעתא דשמיא“ כפי שהוא בדור שלם – מתבטא בדור הנביאים.

אנשי כנסת הגדולה – תפקידם של אנשי כנסת הגדולה הי' לפסוק הלכה למעשה ולתקן תקנות. ידיעתו של הלומד שההלכה נוגעת למעשה בפועל, מעוררת אצלו עיון רב ומיוחד, מחמת היראה שמא לא יכוון אל האמת, ועל ידי עיונו זה – הרי הוא מכוון אל האמת".

הם אמרו שלשה דברים – מצד בחינת אנשי כנסת הגדולה, שענינם הלכה למעשה ותיקון תקנות, נתחדש שיש שלשה דברים.

דנהג, כל עוד שלא הגיע אדם להוראה למעשה (בחינת אנשי כנסת הגדולה), ביכלתו לומר שלגביו נמצאים „שני דברים“ בלבד – נתן התורה יתברך והאדם הלומד תורה. אבל משהגיע להוראה, עליו לדעת שישנם „שלשה דברים“: נתן התורה: האדם הלומד: והעולם, שעליו חלים פסקי התורה. כלומר – עבודתו היא לברר ולזכך את העולם על ידי פסקי התורה".

השאלות במשנתנו: א. למה מפרט התנא את סדר המסורה ואינו אומר בקיצור שמשה קבל תורה מסיני ומסרה לדורות הבאים, עד לאנשי כנסת הגדולה. ב. חלקם של הנביאים בקבלת ומסירת התורה הרי אינו מצד מעלת הנובאה (דהרי אסור לפסוק הלכה על פי נבואה!) אלא להיותם חכמים; ולמה מתאר אותם התנא כ„נביאים“. ג. „הם אמרו שלשה דברים“ – מנינא למה לי? והענין:

התנא מלמדנו חמש תכונות נפשיות הנדרשות בלימוד התורה.

משה – מעלתו המיוחדת בקשר לתורה היא ענותנותו הגדולה, וכמו שאמרו רז"ל² שמפני שמיעט את עצמו נקראת התורה על שמו. ותכונה זו מכשירה את האדם להיות „כלי“ לתורה".

יהושע – על יהושע נאמר „לא ימיש מתוך האהל“, היינו שהי' מסור ונתון לתורה בלבד. וכך צריכה להיות גישתו של כל אחד, כי גם מי שאין תורתו אומנתו, הנה בזמן שלומד יהי' כאילו אין לו שום „אומנות“ אחרת – תורתו אומנתו. לאחר שתי תכונות אלו, הנדרשות כהכנה ללימוד התורה, מפרט התנא שלש תכונות השייכות לעצם הלימוד.

זקנים – אמרו רז"ל⁵ „זקן – זה שקנה

1) ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה רפ"ט. 2) שבת פט, א. 3) ראה לקמן פ"ו מ"ז. 4) תשא לג, יא. 5) קידושין לב, ב. 6) וכמארז"ל (ע"ז יט, א) בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו (של אותו תלמיד שטרם בה, רש"י). 7) וכמארז"ל (סנהדרין צג, ב) והי' עמו שהלכה כמותו: ע"י סייעתא דשמיא („והי' עמו") הוא מכיון אמיתת הלכה („שהלכה כמותי"). 8) ראה המשך תרס"ו עמ' תו. ולכן אין למדים הלכה עד שיאמרו לו הלכה למעשה יש סייעתא דשמיא מיוחדת להמורה הוראה. וכסיפור הידוע עם בעל הנו"ב (שו"ת ח"ג קונטרס, פאר הדור"). 9) משיחת ש"פ נשא תשלי"ז – ע"פ רשימת השומעים בלבד.

